

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑΙ  
ΚΟΙΝΩΝΙΚΑΙ  
ΤΕΧΝΙΚΑΙ

# ΣΠΟΥΔΑΙ

ΜΗΝΙΑΙΑ  
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ  
ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΕΚΔΟΣΙΣ ΤΗΣ ΑΝΩΤΕΡΑΣ ΣΧΟΛΗΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟΝ ΕΤΟΣ  
1955—1956

ΜΑΪΟΣ — ΙΟΥΝΙΟΣ 1956

ΣΤ'  
ΤΟΜΟΣ

ΑΡΙΘ.  
ΤΕΥΧΟΥΣ **9-10**

## ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΗ ΤΟΠΟΘΕΤΗΣΙΣ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑΣ

Ὑπό τοῦ Κ. Δ. ΓΕΩΡΓΟΥΛΗ

Τὸ θέμα τὸ ὁποῖον πρόκειται νὰ ἀναπτύξω κατὰ τὴν σημερινὴν διά-  
λεξιν εἶναι ἡ φιλοσοφικὴ καὶ μεθοδολογικὴ τοποθέτησις τῆς κοινωνιολογίας.  
Ἐκ τῆς ἐπιχειρηθῆσας διατύπωσιν τοῦ θέματος προκύπτει ὅτι θὰ ἐπιχειρηθῆ ἡ  
διερεύνησις τῶν σχέσεων, αἵτινες ὑφίστανται ἢ πρέπει νὰ ὑφίστανται μεταξὺ τῆς  
κοινωνιολογίας καὶ τῆς φιλοσοφίας, θεωρουμένης εἰς τὸν γενικὸν τῆς χα-  
ρακτηρῆς καὶ εἰδικώτερον ὡς μαθήσεως καθοριζούσης τὴν καταλληλότητα  
καὶ τὴν ὀρθότητα τῶν μεθόδων, τὰς ὁποίας χειρίζεται ἡ κοινωνιολογία.

Εἶναι γεγονός ἀναμφισβήτητον ὅτι ἡ ὑπαρξίς σχέσεως μεταξὺ φιλο-  
σοφίας καὶ κοινωνιολογίας μαρτυρεῖται ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ πράγματα. Εἰς  
ὄλους ὅσοι ἔχουν παρακολουθήσει τὴν ἱστορικὴν ἐξέλιξιν τῆς κοινωνιο-  
λογίας, τυγχάνει γνωστὸν ὅτι ἡ νεαρῶτάτη αὕτη ἐπιστῆμη ὀφείλει τὴν  
γένεσίν τῆς καὶ τὴν ἀνάπτυξίν τῆς εἰς τὴν πνευματικὴν δραστηριότητα τῶν  
φιλοσόφων. Ἄρκουμεθα νὰ ὑπομνήσωμεν ὅτι ὁ τίτλος τοῦ πατρὸς τῆς κοι-  
νωνιολογίας κατὰ κοινὴν συγκατάθεσιν ἀπεδόθη εἰς τὸν ἀρχηγέτην τοῦ  
θετικισμοῦ γάλλον φιλόσοφον Αὐγουστον Κόντ ( 1798 - 1887 ).

Εἶναι ἀληθές ὅτι κατὰ διαφόρους ἐποχὰς καὶ ἰδίως κατὰ τὸ πρόσ-  
φατον παρελθὸν αἱ κοινωνιολογικαὶ μελέται προωθήθησαν σημαντικώτατα  
καὶ ἀπὸ ἐπιστήμονας, οἵτινες εἶχον ὡς κυρίαν τῶν ἀπασχόλησιν μίαν εἰδι-  
κὴν καὶ αὐτοτελῶς ἔναντι τῆς φιλοσοφίας ὑφισταμένην ἐπιστημονικὴν  
μάθησιν. Ὑποδειγματικὴν περίπτωσιν ἀποτελεῖ ἡ μεγάλη συμβολή, τὴν  
ὁποίαν συνεισέφερε διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν κοινωνιολογικῶν σπουδῶν ὁ  
διάσημος γερμανὸς οἰκονομολόγος Max Weber, γενόμενος εἰσηγητῆς μιᾶς  
νέας κατευθύνσεως ὡς πρὸς τὴν μελέτην τῶν κοινωνικῶν φαινομένων.  
Ἄλλὰ καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὕτην πρέπει νὰ σημειωθῆ ὅτι ὁ Max Weber  
τὴν συμβολὴν τοῦ αὐτοῦ τὴν ἐπραγματοποίησεν ὄχι ὡς οἰκονομολόγος,  
ἀλλὰ ὡς στοχαστῆς διερευνῶν τὰ πράγματα ἀπὸ φιλοσοφικῆς ἀπόψεως.

Ἡ διαπιστουμένη μεταξὺ τῆς φιλοσοφίας καὶ τῶν αὐτοτελῶς ὑφι-  
σταμένων ἐπιστημῶν συνάφεια προκύπτει κατ' ἀναπόδραστον ἀνάγκην  
ἀπὸ τὴν φύσιν τῶν σχέσεων τῆς φιλοσοφίας ὅσον καὶ τῶν ἐπὶ μέρος ἐπιστημῶν.

Ἡ φιλοσοφία ἐθεωρήθη ἀνεκάθεν, καὶ θεωρεῖται ἀκόμη καὶ σήμερον, μάθησις ἀναφερομένη εἰς τὸ σύνολον τῶν γνώσεων καὶ τῶν ἀντικειμένων. Εἶναι μάθησις ἐπισκοποῦσα τὸ ὅλον καὶ διὰ τοῦτο ὁ Ἄριστοτέλης τὴν ἐχαρακτήρισεν ὡς μάθησιν «καθόλου». Ἐκ τοῦ γενικοῦ τούτου χαρακτηριζομένη ἐπιτελεῖται ὅτι πᾶσα γνῶσις ὑπαγομένη εἰς μίαν ἐπὶ μέρους αὐτοτελή ἐπιστήμην, ὅταν ἔλθῃ εἰς σύνδεσιν καὶ συσχέτισιν μὲ τὸ σύνολον τῆς γνώσεως, ἀποκτᾷ φιλοσοφικὸν χαρακτήρα. Ἀντιθέτως, ὅταν μίαν ἐπὶ μέρους ἐπιστήμην χάσῃ τὴν σύνδεσιν τῆς μὲ τὸ σύνολον τῆς γνώσεως, ἦτοί μὲ τὴν φιλοσοφίαν, κατακτᾷ ἀπλή τεχνικὴ καὶ ρουτίνα. Βεβαίως ἡ συνολικῶς θεωρουμένη φιλοσοφικὴ μάθησις ὑποδιαιρεῖται εἰς ειδικωτέρους κλάδους, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ σπουδαιότεροι εἶναι ἡ λογικὴ, ἡ θεωρία τῆς γνώσεως, ἡ ἀξιολογία καὶ ἡ ὄντολογία. Ἀλλὰ καὶ οἱ κλάδοι οὗτοι τῆς φιλοσοφίας, παρ' ὄλην τὴν εἰδίκευσίν των, ἐπιτελοῦν μίαν γενικὴν θεωρίαν ὄλων τῶν ειδικωτέρων καὶ αὐτοτελῶς ἔναντι τῆς φιλοσοφίας ὕφισταμένων ἐπιστημῶν. Θεωροῦν ὑπὸ τὴν προοπτικὴν τῆς γενικότητος ὅλας τὰς γνώσεις, ὅλα τὰ ἀντικείμενα τῆς πραγματικότητος, ὅλας τὰς μεθόδους τῆς διερευνήσεως αὐτῶν ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς ἀληθινότητος καὶ τῆς ἐγκυρότητος. Εἰς τὴν φύσιν τῆς θεμελιώσεως καὶ τῆς ἐποικοδομήσεως οἰασθήποτε ἐπιστήμης ἔγκειται τὸ γεγονός ὅτι ἔχουν αἱ ἐπιστήμαι ὁπωσδήποτε συσχέτισιν μὲ τὰς ειδικώτερον ὀνομαζομένης φιλοσοφικῆς ἐπιστήμας. Μία οἰασθήποτε ἐπιστήμη δὲν εἶναι δυνατόν νὰ οἰκοδομηθῇ ὡς ἀηρητισμένον ἐπιστημονικὸν οἰκοδόμημα, ἂν ἀποσχισθῇ ἀπὸ τὰς θεμελιώδεις ἀρχὰς τοῦ λογικῶς σκέπτεσθαι, ἂν χάσῃ τὰ γνωρίσματα καὶ τὰ κριτήρια τῆς ἀληθινῆς γνώσεως, καὶ ἂν ἀπομακρυνθῇ ἀπὸ τὴν τοποθέτησιν τὴν παρέχουσαν εἰς αὐτὴν τὴν βάσιν διὰ τὴν διατύπωσιν ἀξιολογικῶν κρίσεων.

Ἐὰν ἀναδράμωμεν εἰς τὴν πρωταρχικὴν θεμελιώσιν τῶν ἐπιστημῶν, ἣτις ἐπετελέσθη διὰ πρώτην φοράν εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα, καὶ παρακολουθήσωμεν τὴν ἱστορικὴν τῶν ἀνάπτυξιν, θὰ διαπιστώσωμεν ὅτι ὅλαι ἐγεννήθησαν καὶ ἐξετράφησαν εἰς τοὺς κόλπους τῆς φιλοσοφίας. Ἡ εὐρωπαϊκὴ μαθηματικὴ ἐπιστήμη ἐγεννήθη μόνον κατὰ τὴν στιγμήν, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ ἀρχηγέτης τῆς ἑλληνικῆς ἢ μάλλον τῆς εὐρωπαϊκῆς φιλοσοφίας ὁ Θαλῆς ὁ Μιλήσιος ἐπαρουσίασε τὴν πρώτην ἀπόδειξιν ἑνὸς γεωμετρικοῦ θεωρήματος. Διὰ τῶν μελετῶν τῶν Πυθαγορείων διεμορφώθη ἡ μαθηματικὴ ἐπιστήμη, ἣτις ἀποσχισθεῖσα ἀπὸ τὴν φιλοσοφίαν ἐνεφανίσθη αὐτὴ πρώτη ὡς αὐτοτελής ἔναντι τῆς φιλοσοφίας μάθησις. Διαδοχικῶς ἔπειτα, ἐφ' ὅσον ἐλάμβανον αὐτοτέλειαν, ἀπεσχίζοντο ἀπὸ τοῦ κόλπου τῆς φιλοσοφίας αἱ διάφοροι ἐπιστημονικαὶ μαθήσεις, καὶ ἀπετέλουν αὐτοτελεῖς ἐπιστήμας. Τελευταία ἐξ ὄλων τῶν ἐπιστημονικῶν μαθήσεων εἶδε τὸ φῶς τῆς ἡμέρας καὶ ἡ κοινωνιολογία. Αὐτὴν τὴν ἐξελικτικὴν διαδικασίαν ἔχων ὑπ' ὄψει του καὶ ὁ πρῶτος συστηματικὸς θεμελιωτῆς τῆς ὁ Αὔγουστος Κόντ τὴν κατέτασσε τελευταίαν εἰς τὴν ταξινόμησιν τῶν ἐπιστημῶν. Καὶ ἔνεκα τοῦ λόγου τούτου ὑποστηρίζεται καὶ σήμερον ὅτι ἡ κοινωνιολογία πρέπει νὰ καταταχθῇ εἰς τὰς φιλοσοφικὰς ἐπιστήμας. Οἱ δεχόμενοι τὴν ἀντίληψιν αὐτὴν φρονοῦν ὅτι ἡ κοινωνιολογία

δὲν κατώρθωσεν ἀκόμη νὰ ἀποκτήσῃ ἰδικόν της σπίτι. Στεγάζεται εἰσέτι εἰς τὰ μέγαρα τῆς μητρὸς της τῆς φιλοσοφίας.

Ἡ τελευταίως διατυπωθεῖσα διαπίστωσις θὰ ἦτο ἀρκετὴ νὰ δικαιολογήσῃ καὶ ἱστορικῶς τὴν ὑφισταμένην σήμερον μεταξύ τῆς κοινωνιολογίας καὶ φιλοσοφίας σχέσιν. Ἄλλ' ὅπως εἶχομεν τὴν εὐκαιρίαν νὰ παρατηρήσωμεν καὶ εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ὁμιλίας μας, οὐδέποτε καταλύεται ἡ μεταξύ τῶν αὐτοτελῶς ὑφισταμένων ἐπιστημῶν καὶ τῆς φιλοσοφίας σχέσις. Διὰ νὰ ἀποδείξωμεν τὴν ἀλήθειαν τοῦ ἰσχυρισμοῦ μας, ἀρκεῖ νὰ ρίψωμεν ἓν βλέμμα εἰς τὴν σημερινὴν κατάστασιν τῆς μαθηματικῆς ἐπιστήμης, ἣτις δικαίως διαμφισβητεῖ τὰ πρωτεῖα τῆς αὐτοτελείας μεταξὺ ὄλων τῶν ἄλλων ἐπιστημονικῶν μαθήσεων. Ἦδη πρὸ δύο γενεῶν συνάπτεται δεινὸς ἀγὼν ἐν σχέσει μὲ τὰς θεμελιωτικὰς ἀρχὰς τῆς μαθηματικῆς ἐπιστήμης. Ἡ ἐπιστήμη τῶν ἀριθμῶν, ἣτις ἐθεωρεῖτο ἡ πλέον αὐτοτελὴς ἀπὸ ἀπόψεως θεμελιώσεως καὶ ἐποικοδομήσεως ἐπιστημονικῆς μάθησις, ἠναγκάσθη νὰ προσφύγῃ εἰς τὴν φιλοσοφίαν, διὰ νὰ ρίψῃ φῶς εἰς τὰς θεμελιωτικὰς τῆς βάσεις. Αἱ συζητήσεις μεταξύ τῶν ὀπαδῶν τοῦ ἔνορατισμοῦ, λογικισμοῦ καὶ τυπικισμοῦ συνεχιζόμεναι μετὰ σφοδρότητος ἀναγκάζουν τοὺς μαθηματικούς νὰ προσφεύγουν εἰς τὴν φιλοσοφίαν καὶ νὰ ζητοῦν ἀπ' αὐτὴν διασαφήνισιν ὡς πρὸς τὰς βασικὰς ἀρχὰς τῆς ἐπιστήμης των. Ἡ ἀναδρομὴ αὕτη ὄχι μόνον δὲν ἔβλαψε τὴν αὐτοτέλειαν τῆς ἐπιστήμης τῶν ἀριθμῶν, ἀλλ' ἐγένετο ἀφορμὴ νὰ προωθηθῇ ἡ ἔρευνα εἰς νέας ἐπιστημονικὰς ἀνακαλύψεις. Ἄν ὁ Ἀϊνστάϊν μετερρύθμισε τὰς περὶ χώρου καὶ χρόνου ἀντιλήψεις, τοῦτο κατωρθώθη μὲ ἀναδρομὴν εἰς τὰς σχετικὰς θεωρίας τοῦ Mach, τοῦ Κάντ, τοῦ Λάιμπνιτς καὶ εἰς τὰ λογικὰ παράδοξα τὰ τεθέντα ὑπὸ τοῦ Ζήνωνος τοῦ Ἐλεάτου ὡς πρὸς τὴν ἀτομικὴν σύστασιν τοῦ χώρου καὶ τοῦ χρόνου.

Προκειμένου ἤδη νὰ προχωρήσωμεν εἰς τὴν διερεύνησιν τῆς ἔναντι τῆς φιλοσοφίας καὶ τῆς γενικῆς μεθοδολογίας τοποθετήσεως τῆς κοινωνιολογίας, εἶναι ἀπαραίτητον νὰ προτάξωμεν ἓνα σαφὴ καὶ γενικὸν ὄρισμόν τῆς κοινωνιολογίας. Ἐπειτα θὰ ἔλθωμεν εἰς τὴν ἐξέτασιν τοῦ ἀντικειμένου, τῶν μεθόδων τῆς καὶ τῆς τοποθετήσεώς της ἔναντι τῶν ἄλλων ἐπιστημῶν καὶ τῆς φιλοσοφίας. Ἄν θελήσωμεν ἀπομακρυνόμενοι ἀπὸ πολυπλόκου ἐννοιολογικὰς κατασκευῆς καὶ τιθέμενοι εἰς τὴν τοποθέτησιν ἐκείνην, ἀπὸ τῆς ὁποίας ὁ ἀπλοῦς ἄνθρωπος θεωρεῖ τὸν κόσμον, νὰ δώσωμεν ἓνα ὄρισμόν, αὐτὸς θὰ ἦτο ὁ ἀκόλουθος. Κοινωνιολογία εἶναι ἡ ἐπιστήμη, ἣτις ἔχει ὡς θέματα τῆς ἐρέυνης της τὴν ἀνθρωπίνην οἰκογένειαν, τὰς κοινωνικὰς τάξεις, τὸ ἔθνος, τὸ κράτος, τὴν ἀνθρωπότητα. Ἐξετάζει τὸν κοινωνικὸν βίον, δηλαδὴ τὴν δραστηριότητα τοῦ ἀνθρώπου, ἣτις πραγματοποιεῖται ἐπὶ τῇ βάσει ἐνεργειῶν ἐπιτελουμένων ὑπὸ τῶν ἀτομικῶς ὑφισταμένων ἀνθρώπων εὐρισκομένων εἰς συσχετίσιν πρὸς τὰς ἐνεργείας ἄλλων προσώπων. Πλησιάζοντες περισσότερον πρὸς τὰ θέματα τῆς κοινωνιολογίας δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι τὸ ἔργον τῆς κοινωνιολογίας εἶναι νὰ μελετήσῃ καὶ νὰ ἐξακριβώσῃ τὰς μορφὰς τῆς διαδικασίας, διὰ τῆς ὁποίας συγκροτεῖται ὁ κοινωνικὸς βίος. Δεύτερον θέμα της εἶναι νὰ διαπιστώσῃ ποίου εἴ-

δους σχέσεις δημιουργούνται κατά την ἐμπραγμάτων της διαδικασίας αὐτῆς. Τὸ τρίτον καὶ σπουδαιότερον θέμα εἶναι νὰ μελετήσῃ καὶ νὰ περιγράψῃ ποίαν συγκεκριμένην μορφήν λαμβάνει ὁ κοινωνικὸς βίος, νὰ μᾶς δώσῃ δηλαδή τὴν μορφολογίαν τοῦ συγκεκριμένως ὑφισταμένου κοινωνικοῦ βίου.

Ἐκ τοῦ δοθέντος ὀρισμοῦ καταδεικνύεται ὅτι ὑπάρχει μία ἰδιαιτέρα περιοχή τῆς πραγματικότητος, τὴν ὅποιαν λαμβάνει ὡς θέμα τῆς ἐρεύνης τῆς ἢ κοινωνιολογία. Ἡ περιοχή αὕτη εἶναι ὁ κοινωνικὸς βίος τῶν ἀνθρώπων. Ἐκ τοῦ καθορισμοῦ τούτου γίνεται φανερόν ὅτι ἡ κοινωνιολογία διαστέλλεται ἀπὸ τὴν φιλοσοφίαν. Τὸ εἰδικὸν γνώρισμα τὸ διαχωρίζον τὰς ἐπιστήμας ἀπὸ τὴν φιλοσοφίαν συνίσταται εἰς τὸ ὅτι ἐκάστη ἐκ τῶν ἐπιστημῶν ἀποχωρίζει ἐν τμήμα τῆς πραγματικότητος καὶ τὸ καθιστᾷ ἀντικείμενον τῆς ἐρεύνης τῆς. Ἀντιθέτως πρὸς τὰς εἰδικὰς ἐπιστήμας ἡ φιλοσοφία εἶναι ὀλοκληρωτικὴ θεώρησις τῆς πραγματικότητος. Κατ' ἀκολουθίαν ἡ κοινωνιολογία εἶναι εἰδικευμένη ἐπιστήμη ἀναφερομένη εἰς μίαν μερικὴν περιοχὴν τῆς πραγματικότητος. Οἱ καθορισμοὶ αὗτοι εἶναι ἐπαρκεῖς διὰ νὰ στηρίξουν τὴν αὐτοτέλειάν τῆς ἔναντι τῆς φιλοσοφίας.

Ἡ μέχρι τοῦδε διερεύνησίς μας, ἥτις κατέδειξε τὴν αὐτοτέλειαν τῆς κοινωνιολογίας ἔναντι τῆς φιλοσοφίας, εἶναι δυνατόν νὰ μᾶς δώσῃ τὴν ἐντύπωσιν ὅτι ἡ ἐπιστήμη, περὶ τῆς ὁποίας ὀμιλοῦμεν, κατάρθωσε νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ οἰανδήποτε ἐκ τῆς φιλοσοφίας ἐξάρτησιν. Ἐὰν ὅμως προχωρήσωμεν πέρα τοῦ δοθέντος ἐνημερωτικοῦ ὀρισμοῦ εἰς τὴν ἀκριβεστέραν ἐξέτασιν τοῦ ἀντικειμένου τῆς κοινωνιολογίας, θὰ διαπιστώσωμεν ὅτι διαρκῶς εὐρίσκεται ἡ νεαρά μας ἐπιστήμη ἐμπεπλεγμένη εἰς μίαν μὴ δυναμένην νὰ παραμεληθῇ συσχέτισιν μὲ τὴν φιλοσοφίαν. Ἄρκει μόνον ἡ ἀπαριθμησις τῆς ἐμφανιζομένης πληθῆος τῶν συγχρόνων κοινωνιολογικῶν κατευθύνσεων, διὰ νὰ προσδώσῃ ἐγκυρότητα εἰς τὸν διατυπωθέντα ἰσχυρισμόν μας.

Καθορίζοντες προηγουμένως τὸ ἀντικείμενον τῆς κοινωνιολογίας ἐλέγομεν ὅτι τοῦτο εἶναι ὁ κοινωνικὸς βίος τῶν ἀνθρώπων. Ἄλλ' ὑπὸ ποίαν ἐκδοχὴν θὰ λάβωμεν τὸν κοινωνικὸν βίον; Ὑπάρχει καὶ ὑποστηρίζεται μὲ ἰσχυρὰ ἐπιχειρήματα ἡ ἀντίληψις ὅτι ὀλόκληρον τὸ σύμπαν, ἡ ὀλόγη τῆς πραγματικότητος ἀποτελεῖ μίαν ἐνιαίαν φυσικὴν τάξιν, ἐντὸς τῆς ὁποίας ὅλα τὰ γεγονότα ἐπισυμβαίνουν συμφώνως πρὸς ἀδιατάρακτον καὶ διαρκῶς ἰσχύουσαν καὶ αἰτιοκρατικῶς ἐκδηλουμένην νομοτέλειαν. Καὶ ὁ κοινωνικὸς βίος τῶν ἀνθρώπων, κατὰ τὴν ἀντίληψιν αὐτήν, ὅπως καὶ ὁ βίος καὶ τῶν ἄλλων ζῶων, συμπεριλαμβάνεται ἐντὸς τῆς γενικῶς ἰσχυοῦσης φυσικῆς τάξεως. Ἐπομένως ὁ καθορισμὸς τοῦ ἀντικειμένου τῆς κοινωνιολογίας τελεῖ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς φυσιοκρατικῆς φιλοσοφικῆς κοσμοθεωρίας. Ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν ἀντιλήψεων τῆς φιλοσοφικῆς φυσιοκρατίας (Naturalismus) διεμορφώθησαν πολυάριθμα κοινωνιολογικὰ ρεύματα ἕκαστον ἐκ τῶν ὁποίων θέλει νὰ ὀλοκληρωθῇ εἰς ἰδιαιτέρον κοινωνιολογικὸν σύστημα. Εἰς τὴν κατεύθυνσιν αὐτὴν κατατάσσονται πολυάριθμοι παραλλαγαὶ κοινωνιολογικῶν σχολῶν. Ἐκ τούτων

ἀρκούμεθα νὰ ἀναφέρωμεν τὰς ἐπικρατεστέρας. Ἡ θεωροῦσα τὰ κοινω-  
νιολογικὰ δεδομένα ὡς φαινόμενα τῆς αὐτῆς τάξεως μὲ τὰ φυσικὰ κατεύ-  
θυνσις ἔχει νὰ ἐπιδείξη ὡς ἀντιπροσωπευτικὸν τῆς τύπον τὸν Αὐγουστον  
Κόντ, ὅστις ἤθελε νὰ παρουσιάσῃ τὴν κοινωνιολογίαν ὑπὸ τὴν μορφήν  
κοινωνικῆς μηχανικῆς, ὑποδιαιρουμένης εἰς κοινωνικὴν στατικὴν καὶ κοινω-  
νικὴν δυναμικὴν. Ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Κόντ ἐγράφησαν καὶ συγγράμ-  
ματα ὑπὸ τὸν τίτλον «Κοινωνικὴ μηχανικὴ», εἰς τὰ ὅποια παρομοιάζον-  
ται τὰ ἀποτελοῦντα τὸν κοινωνικὸν βίον ἄτομα πρὸς ἀφηρημένα καὶ  
ἰδεατὰ σημεῖα ἀνάλογα πρὸς τὰ ἀδιαίρετα σημεῖα, μὲ τὰ ὅποια ἐργάζεται  
ἡ θεωρητικὴ μηχανικὴ. Ἀργότερον, ὅταν ἡ μηχανοκρατικὴ θεωρία ἐξετο-  
πίσθη ἀπὸ τὴν ἐνεργειακὴν θεωρίαν, τῆς ὁποίας εἰσηγητὴς ἐγένετο ὁ  
Ostwald, οἱ ὁπαδοὶ τῆς φυσικῆς κοινωνιολογίας ἠθέλησαν νὰ ἐξηγή-  
σουν τὰ κοινωνικὰ φαινόμενα χρησιμοποιοῦντες τὰς ἐννοίας τῆς ἐνεργει-  
ας, δυνάμεως ἀντιστάσεως, δυναμικοῦ πεδίου κλπ. Εἰς τὰς ἀντιλήψεις  
αὐτὰς ὀφείλει τὴν γένεσίν του ὁ χαρακτηρισμὸς τοῦ κοινωνιολόγου ὡς  
«κοινωνικοῦ μηχανικοῦ», καὶ ἡ εἰς τὰς Ἠνωμένας Πολιτείας ἐσχάτως ἐμ-  
φανισθεῖσα προσπάθεια πρὸς ἴδρυσιν μιᾶς ἰδιαιτέρας κοινωνιολογικῆς μα-  
θήσεως ὀνομαζομένης «Κυβερνητικῆς».

Ἀπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν φυσιοκρατικῶν ἀντιλήψεων ἔλκει τὴν κατα-  
γωγὴν τῆς καὶ ἡ ὡς μαθηματικὴ χαρακτηριζομένη ἐν τῇ κοινωνιολογίᾳ  
κατεύθυνσις, ἣτις ἔσχεν ἐν Ἰταλίᾳ ὡς ἐκπρόσωπόν τῆς τὸν Βιλφρέντο Πα-  
ρέτο (Vilfredo Pareto). Κατ' αὐτὸν ἔργον τῆς κοινωνιολογίας εἶναι ἡ περι-  
γραφή τῶν κοινωνικῶν φαινομένων πρὸς διακρίβωσιν τῶν ὁμοιομορφιῶν,  
τὰς ὁποίας αὐτὰ ἐμφανίζουσι. Αἱ μέθοδοι τὰς ὁποίας θὰ χρησιμοποιήσῃ  
εἶναι ἡ παρατήρησις καὶ τὸ πείραμα. Χρέος τῆς κοινωνικῆς ἐρεῦνης  
εἶναι νὰ ἀναζητήσῃ τὰ ἀρχικὰ στοιχεῖα τῶν κοινωνικῶν φαινομένων καὶ  
νὰ διατυπώσῃ εἰς μαθηματικοὺς τύπους τοὺς νόμους, οἵτινες διέπουν τὰ  
στοιχεῖα αὐτὰ κατὰ τοὺς περιπλόκους συνδυασμούς των. Ὅμοιος εἰς τὴν  
μαθηματικὴν κατεύθυνσιν κατατάσσεται καὶ ἡ εἰς τὰς Ἠνωμένας Πολι-  
τείας διαμορφωθείσα ὑπὸ τοῦ Moreno καὶ λίαν εὐρέως διαδοθεῖσα κοινω-  
νιομετρία (Sociometrie).

Ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς φυσιοκρατικῆς φιλοσοφικῆς κοσμοθεωρίας  
διεμορφώθη καὶ ἀνεπτύχθη καὶ ἡ βιολογικὴ κοινωνιολογικὴ κατεύθυνσις,  
τῆς ὁποίας κυριώτερος ἐκπρόσωπος ἀνεδείχθη ὁ ἄγγλος φιλόσοφος Σπέν-  
σερ (Herbert Spencer). Ὁ φιλόσοφος οὗτος ἐκκινεῖ ἀπὸ τὴν ἀντίληψιν ὅτι  
οἱ γενικοὶ βιολογικοὶ νόμοι τῆς ἀναπτύξεως, ὀλοκληρώσεως καὶ μεταβά-  
σεως ἀπὸ τὸ ὁμογενὲς εἰς τὸ ἕτερογενὲς, οἵτινες συναντῶνται εἰς τοὺς  
σωματικούς ὀργανισμούς, ἰσχύουν καὶ διὰ τὴν κοινωνίαν, ἣτις δὲν εἶναι  
εἰς τὸ βάθος τῆς τίποτε ἄλλο παρὰ ἐν ὀργανικῶς συντεθειμένον σύνολον.  
Διὰ τῶν διδασκαλιῶν τούτων ἐγένετο ὁ Σπένσερ ἀρχηγέτης τῆς ὀργανι-  
κολογικῆς κοινωνιολογίας, ἣτις ἐντάσσεται πλήρως εἰς τὰ πλαίσια τῆς φυ-  
σιοκρατικῆς κοσμοθεωρίας.

Συνοψίζοντες τὰς ἐκτεθείσας ἀντιλήψεις τῶν ὁπαδῶν τῆς φυσι-  
κῆς, μαθηματικῆς καὶ βιολογικῆς κοινωνιολογικῆς κατευθύνσεως, τὰς ἀνα-

φερομένας εις τὸν καθορισμὸν τῆς φύσεως τοῦ ἀντικειμένου τῆς κοινωνικῆς ἐπιστήμης, βεβαιούμεθα ὅτι οὗτος συντελεῖται ὑπὸ τὴν ἄμεσον ἐπίδρασιν τῆς φυσικοκρατικῆς φιλοσοφικῆς κοσμοθεωρίας. Ὁ κοινωνικὸς βίος θεωρεῖται ὡς δεδομένον, ὅπερ ἐμφανίζει χαρακτηριστικὰ φύσεως τοιαύτης, ὥστε νὰ δύναται νὰ μελετηθῆ ὡς ἀντικείμενον ἀνήκον εἰς τὴν περιοχὴν τῆς ἐπιστήμης, εἴτε τῶν μαθηματικῶν εἴτε τῆς φυσικῆς εἴτε τῆς βιολογίας. Ἐκ τοῦ γεγονότος τούτου προκύπτει μέγας κίνδυνος διὰ τὴν ὕπαρξιν τῆς κοινωνιολογίας ὡς αὐτοτελοῦς ἐπιστήμης. Κινδυνεύει ἡ κοινωνιολογία νὰ ἀναχθῆ ἄλλοτε εἰς τὰ μαθηματικά, ἄλλοτε εἰς τὴν φυσικὴν καὶ ἄλλοτε εἰς τὴν βιολογίαν. Διὰ τὴν διατηρήσιν τὴν αὐτοτέλειάν της εὐρίσκεται ἡναγκασμένη νὰ συνεργασθῆ ἐκ νέου μετὰ τὴν φιλοσοφίαν, διὰ νὰ καθορίσῃ τὸ ἀντικείμενόν της κατὰ τρόπον παρακωλύοντα τὴν ἀναγωγὴν της εἰς τὰς τρεῖς μνημονευθείσας ἐπιστήμας.

Εἰς ἀπλοῦς φιλοσοφικὸς ἐπικαταλογισμὸς ἐπὶ τῆς φύσεως τοῦ κοινωνικοῦ βίου ἀρκεῖ, διὰ νὰ δείξῃ ὅτι, διὰ νὰ λάβῃ ὑπόστασιν ἡ κοινωνικὴ ζωὴ, πρέπει νὰ ὑπάρξουν ψυχικαὶ ἐπενέργειαι μεταξὺ τῶν ἀτόμων, ἅτινα συγκροτοῦν ἓνα οἰονδήποτε κοινωνικὸν σχηματισμὸν. Διὰ τὴν διατηρηθῆ ὑπάρχων ὁ ὁμαδικὸς αὐτὸς σχηματισμὸς, πρέπει νὰ συνεργήσουν παραστατικά, συναισθηματικά καὶ ἰδίως βουλευτικὰ ἐνεργήματα ἐκ μέρους τῶν ἀτόμων, τὰ ὁποῖα τὸν συγκροτοῦν εὐνοοῦντα τὴν διατήρησίν του. Ἐπομένως ἀγόμεθα εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι εἰς τὴν βαθυτέραν του οὐσίαν ὁ κοινωνικὸς βίος εἶναι σύνολον ψυχικῶν ἐνεργημάτων. Καθορίζων ὁ γάλλος φιλόσοφος Γκομπλό (Goblot) τὸ κοινωνικὸν φαινόμενον εἶπεν ὅτι «κοινωνικὸν φαινόμενον εἶναι πᾶσα σχέσις, ἣτις προκαλεῖ μίαν οἰανδήποτε ψυχικὴν ἐνεργητικότητα μεταξὺ δύο ἢ περισσοτέρων ζωντανῶν ὄντων». Ὡς θέμα τῆς κοινωνιολογίας οὕτω τίθεται νὰ μελετήσῃ τὰ περίπλοκα ψυχικὰ συμπλέγματα τὰ προκύπτοντα ἀπὸ τὴν ψυχικὴν ἀμοιβαίαν ἐνεργητικότητα τῶν ἀπαρτιζόντων τὸ κοινωνικὸν σύνολον ἀτόμων. Συμφώνως ὁμοῦ πρὸς τὰς κρατησάσας εἰς τὴν εὐρωπαϊκὴν ἐπιστήμην ἀντιλήψεις, δταν ὁμιλοῦμεν περὶ μελέτης συμπλέγματος φαινομένων, ἐννοοῦμεν τὴν ἀνάλυσιν αὐτῶν εἰς τὰ πρῶτὰ τῶν στοιχεῖα καὶ τὴν διακριβῶσιν τῶν νόμων, οἱ ὁποῖοι τὰ διέπουν. Ἡ εὐρωπαϊκὴ π.χ. φυσικὴ ἐπιστήμη ὡς μελέτην τῆς συγκεκριμένης καὶ περιπλόκου φυσικῆς πραγματικότητος ἐννοεῖ τὴν ἀνεύρεσιν τῶν ἀρχικῶν στοιχείων, εἰς τὰ ὁποῖα αὕτη ἀναλύεται. Πρὸς ἓν τοιοῦτον ἰδεῶδες καθοδηγηθεῖσα ἡ εὐρωπαϊκὴ ἐπιστήμη ἀπὸ τὸν Δημόκριτον εἰργάσθη διὰ μέσου τῶν αἰώνων πρὸς ἀνακάλυψιν τῆς ἀτομικῆς συστάσεως τῆς ὕλης καὶ ἔφθασεν εἰς τὴν διάσπασιν τοῦ ἀτόμου. Κατὰ τὸν ὅμοιον τρόπον σκεπτομένη καὶ ἡ ψυχολογικὴ κοινωνιολογικὴ κατεύθυνσις θεωρεῖ ὡς χρέος της νὰ ἀνακαλύψῃ τὰ ἔσχατα ψυχολογικὰ στοιχεῖα, ἐκ τῶν ὁποίων συντίθεται ὁ κοινωνικὸς βίος. Ὡς τοιαῦτα ἔσχατα στοιχεῖα καὶ κίνητρα τοῦ ψυχικοῦ κοινωνικοῦ βίου ἐμφανίζονται τὰ λεγόμενα κοινωνικὰ ἔνστικτα, τὰ κοινωνικὰ συναισθήματα, αἱ κοινωνικαὶ ὀρμαί, αἱ ὁμαδικαὶ ψυχικαὶ παραστάσεις. Ἔργον τῆς ψυχολογικῶς προσανατολισμένης κοινωνιολογικῆς ἐρεῦνης εἶναι νὰ ἀνεύρῃ τοὺς σταθεροὺς νόμους τῆς ἐξε-

λίξεως καὶ τοῦ συνδυασμοῦ τῶν πρώτων αὐτῶν δεδομένων καὶ νὰ ἐξηγήσῃ δι' αὐτῶν τὴν γένεσιν τοῦ κοινωνικοῦ βίου. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἡ ψυχολογία ἀναγνωρίζεται ὡς θεμελιώδης διὰ τὴν κοινωνιολογίαν μάθησις καὶ οἰαδῆποτε κοινωνιολογικὴ νομοτέλεια ἀποδεικνύεται ὅτι εἶναι ψυχολογικὴ νομοτέλεια.

Ἡ ἐπὶ τῆς ψυχολογίας θεμελιουμένη κοινωνιολογία κατέστη μία ἐκ τῶν εὐρύτατα διαδεδομένων κοινωνιολογικῶν κατευθύνσεων. Παραβλέποντες ὠρισμένας ἐξαιρέσεις δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι ἡ ψυχολογιστικῶς προσανατολισμένη κοινωνιολογία ἀποτελεῖ ἀκόμη καὶ σήμερον τὴν κυριαρχοῦσαν εἰς τὴν Γαλλίαν, Ἀγγλίαν, Ἰταλίαν καὶ Ἀμερικὴν κοινωνιολογικὴν κατεύθυνσιν. Λαμβάνων ὑπ' ὄψιν τὰς χώρας, εἰς ἃς ἐπεκράτησεν τὸ ἰσχυρὸν τοῦτο κοινωνιολογικὸν ρεῦμα, ὁ γερμανὸς οἰκονομολόγος καὶ φιλόσοφος Βέρνερ Ζόμπарт (W. Sombart) τὸ ὠνόμασε περιληπτικῶς δυτικὴν κοινωνιολογίαν, δηλαδὴ κοινωνιολογίαν τῶν δυτικῶν λαῶν.

Ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν ἐπικράτησιν τοῦ ρεύματος αὐτοῦ αἱ ἀνησυχίαι τῶν κοινωνιολόγων δὲν κατεσιγᾶσθησαν. Ἐμφανίζεται καὶ πάλιν ὁ κίνδυνος νὰ ἀπολέσῃ ἡ κοινωνιολογία τὴν αὐτοτέλειάν της καὶ νὰ ἀναχθῇ εἰς τὴν ψυχολογίαν. Ἐκτὸς τούτου προβάλλει καὶ μία ἄλλη ἀπορία. Εἶναι ὀρθὸν νὰ ἰσχυρισθῶμεν ὅτι ὁ κοινωνικὸς βίος εἰς τὴν πλήρη του διαμόρφωσιν εἶναι φαινόμενον ψυχικῆς τάξεως; Εἶναι ὀρθὸν νὰ δεχθῶμεν ὅτι ὁ κοινωνικὸς βίος ἀναλύεται εἰς στοιχειώδη ψυχολογικὰ φαινόμενα; Ἡ προσεκτικὴ ἐξέτασις τοῦ κοινωνικοῦ βίου καταδεικνύει ὅτι οὗτος εὐρίσκεται εἰς συνεπαφὴν μὲ πνευματικὰ δεδομένα, ὅπως εἶναι τὸ δίκαιον, ἡ τέχνη, ἡ θρησκεία, ἡ οἰκονομία. Ἀληθῆς κοινωνικὸς βίος εἶναι ἐκεῖνος ὅστις δὲν διαμορφώνεται ἀπὸ τὴν ἐπικράτησιν ἐνστικτωδῶν ὁρμῶν, σκοτεινῶν συναίσθημάτων καὶ ἀσαφῶν παραστάσεων, ἀλλ' ἐκεῖνος ὅστις εἶναι ἐμπλουτισμένος ἀπὸ πνευματικὰ περιεχόμενα. Ἐὰν προχωρήσωμεν περισσότερον εἰς μίαν τοιαύτην ἀποψιν, θὰ κατάληξωμεν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ὁ κοινωνικὸς βίος δὲν εἶναι φαινόμενον ψυχολογικὸν ἀλλὰ φαινόμενον πνευματικόν. Ἐντάσσεται εἰς τὴν σφαῖραν τῆς πνευματικῆς ὑπάρξεως, ἥτις ὑπέρκειται τῆς σφαίρας τῆς ψυχολογικῆς ὑπάρξεως. Ἐπομένως τὸ ἀντικείμενον τῆς κοινωνιολογίας εἶναι φύσεως πνευματικῆς καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ποιοτικοῦ τούτου χαρακτηρισμοῦ τοῦ ἀντικειμένου της ἡ κοινωνιολογία λαμβάνει ἓνα νέον προσανατολισμόν. Ἐμφανίζεται ὡς πνευματοκρατικὴ ἢ, διὰ νὰ χρησιμοποιήσωμεν τὸν καθιερωμένον ὄρον, νοολογικὴ κοινωνιολογία. Μίαν τοιαύτην νοολογικὴν κοινωνιολογικὴν κατεύθυνσιν ἐθεμελίωσεν ὁ γερμανὸς οἰκονομολόγος καὶ φιλόσοφος Μάξ Βέμπερ (Max Weber) κατὰ τὰς δύο πρώτας δεκαετίας τοῦ αἰῶνός μας. Θέμα τῆς κοινωνιολογίας εἶναι κατ' αὐτὸν ἡ ἐρμηνεία καὶ ἡ κατανόησις τῆς κοινωνικῆς ἐνεργείας τοῦ ἀνθρώπου. Μία ἐκδήλωσις τοῦ ἀνθρώπου χαρακτηρίζεται ἀπλῶς ὡς ἐνέργεια, ὅταν συνδέεται μὲ ἓν ὑποκειμενικὸν νόημα. Κοινωνικὴ ἐνέργεια εἶναι ἡ ἐνέργεια ἐκείνη, ἥτις ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ὑποκειμενικοῦ νοήματος, τὸ ὁποῖον ἀποδίδει εἰς αὐτὴν τὸ ἐνεργοῦν πρόσωπον, συσχετίζεται μὲ τὴν συμπεριφορὰν ἄλλων προσώπων καὶ προσανατολίζεται

κατὰ τὴν πραγματοποίησίν της πρὸς αὐτήν. Ἡ κοινωνιολογία ἐξετάζει ποῖον ὑποκειμενικὸν νόημα ἀποδίδει ὁ ἄνθρωπος εἰς τὰς πράξεις του καὶ ποῖα εἶναι τὰ ἀποτελέσματα, τὰ ὁποῖα προέκυψαν ἐξ αὐτῶν ἀνεξαρτήτως ἂν τὰ ἠθέλησεν ἢ ὄχι. Τὴν κοινωνιολογίαν δὲν τὴν ἐνδιαφέρει αὐτὴ αὕτη ἢ πράξις, ἀλλὰ τὸ νόημα τὸ ὁποῖον ἀποδίδει εἰς αὐτὴν τὸ ἐνεργοῦν πρόσωπον.

Διὰ νὰ γίνῃ κατανοητὴ ἡ σκέψις αὕτη τοῦ Μάξ Βέμπερ, παρακαλῶ νὰ μοῦ ἐπιτραπῇ νὰ χρησιμοποιοῦμαι ἐν ἐποπτικῶν παράδειγμα ἀνάλογον πρὸς ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἐχρησιμοποιοῦει ὁ Ζόμπарт κατὰ τὰς παραδόσεις του, ἐν παράδειγμα ἀπὸ τὴν συνηθισμένην ἀθλητικὴν ζωὴν. "Ἄς ὑποθέσωμεν ὅτι εἷς ἀπλοῦκός χωρικός, ὅστις δὲν ἔχει καμμίαν ἰδέαν πῶς παίζεται τὸ παιγνίδι τοῦ ποδοσφαίρου κατὰ τὸν περίπατον ποῦ κάμνει εἰς τὸ τέρμα τῶν Ἀμπελοκήπων, βλέπει εἰς τὸ Παναθηναϊκὸν στάδιον κοσμοσυρροὴν. Καταλαμβάνεται ἀπὸ περιέργειαν, ἀγοράζει ἐν εἰσιτήριον καὶ λαμβάνει θέσιν εἰς μίαν κερκίδα. "Ἦδη τὸ παιγνίδι ἀρχίζει καὶ ὁ χωρικός μας τὸ παρακολουθεῖ. Βλέπει ὅτι, ὅταν πλησιάσῃ ἡ μπάλα ἓνα παίκτην, αὐτὸς τὴν λακτίζει. Ἐπειδὴ ὁ θεατὴς μας δὲν γνωρίζει τοὺς κανόνας τοῦ παιγνιδίου, δὲν δύναται νὰ κατανοήσῃ τὴν συμπεριφορὰν τῶν παικτῶν. Εἰς τί συνίσταται ἡ ἀδυναμία αὕτη; Δὲν γνωρίζει ποῖος εἶναι ὁ σκοπός, ὅστις παρεκίνησε ἓνα ὄρισμένον παίκτην νὰ κατευθύνῃ τὴν μπάλα πρὸς μίαν ὄρισμένην κατεύθυνσιν. Ὁ γνωρίζων τοὺς κανόνας τοῦ παιγνιδίου θεατὴς εἶναι εἰς θέσιν νὰ κατανοήσῃ τὸν σκοπὸν, τὸν ὁποῖον ἐπιδιώκει νὰ πραγματοποιήσῃ ὁ παίκτης μὲ τὸ κτύπημα. Ἐπομένως ὁ παίκτης ἔχει ρυθμίσει τὸ κτύπημά του ἐπὶ τῇ βάσει ἐνός σκοποῦ, καθοριζομένου ἀπὸ τοὺς κανόνας τοῦ παιγνιδίου. Τὸν σκοπὸν αὐτὸν ποῦ καθοδηγεῖ τὴν ἐνέργειαν τὸν ὀνομάζει ὁ Μάξ Βέμπερ ὑποκειμενικὸν νόημα. Ὁ παίκτης δηλαδὴ ἀποδίδει κατὰ τὴν κρίσιν του μίαν σημασίαν εἰς τὴν ἐνέργειάν του, ἣτις εἶναι δυνατόν νὰ εἶναι ὀρθὴ ἐν σχέσει μὲ τοὺς κανόνας τοῦ παιγνιδίου ἢ καὶ νὰ μὴ εἶναι. Πάντως ὁμοῦς εἶναι μία ἐνέργεια, εἰς τὴν ὁποῖαν ὁ παίκτης ἀπέδωσε μίαν σημασίαν, ἐν νόημα. Καὶ οἱ ἄλλοι παῖκται ἔλαβαν ὑπὸ ψιν τὴν ἐνέργειαν αὐτὴν τοῦ συναδέλφου των, τὴν ἐστάθμισαν καὶ προσήρμωσαν τὴν συμπεριφορὰν των πρὸς αὐτήν. Ὁ ἀπλοῦκός χωρικός ὁμοῦς, ὅστις δὲν εἶναι εἰς θέσιν νὰ κατανοήσῃ, λόγῳ ἀγνοίας τῶν κανόνων, τὸ ὑποκειμενικὸν νόημα, τὸ ὁποῖον ἀποδίδει ὁ παίκτης εἰς τὸ κτύπημα, δὲν εἶναι εἰς θέσιν νὰ κατανοήσῃ τὴν πρᾶξιν αὐτήν. Θεᾶται μόνον τὴν ἐξωτερικὴν ἄποψιν τοῦ παιγνιδίου. Δὲν δύναται νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸ νόημά του. Τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ εἰς ἄλλας παρομοίας περιπτώσεις. Μανθάνομεν αἴφνης ὅτι δύο Τράπεζαι συνεχῶς νεύσαν τὰς μετοχὰς των. Ὄταν δὲν γνωρίζω τὴν σκοπιμότητα τῆς ἐνεργείας των αὐτῆς, ὅταν δὲν γνωρίζω ποῖον νόημα ἀποδίδουν εἰς τὴν ἐνέργειάν των αὐτὴν οἱ διευθυνταὶ τῶν Τραπεζῶν, τότε ἔχω ἐξωτερικὴν γνῶσιν τῆς ἐνεργείας αὐτῆς καὶ διὰ τοῦτο λέγω ὅτι δὲν τὴν κατανοῶ.

Ὁ Μάξ Βέμπερ ἀναπτύσσει εἰς τὰ συγγράμματά του τὴν γνώμην ὅτι ὅλα τὰ ἄλλα κοινωνιολογικὰ ρεύματα ἐκτὸς τῆς νοολογικῆς κοινωνιολο-



γίας δὲν εἶναι ἱκανὰ νὰ συλλάβουν τὴν κοινωνικὴν πραγματικότητα. Μένουν μόνον εἰς μίαν ἐξωτερικὴν θεώρησίν της. Παραγνωρίζουν ὅτι τὴν οὐσίαν τῶν κοινωνικῶν φαινομένων τὴν ἀποτελοῦν νοηματικαὶ συνσφαιαί, αἵτινες εἶναι προσιταὶ μόνον εἰς τὴν νοολογικὴν κοινωνιολογίαν, ἥτις ἐργάζεται μετὰ τὴν μέθοδον τῆς κατανοήσεως (Verstehen). Διὰ τὴν κατανόησιν τῶν ἐσωτερικῶν νοηματικῶν συνσφαιῶν τῆς κοινωνικῆς πραγματικότητος πρέπει νὰ χρησιμοποιήσωμεν τυπικὰ σχήματα, ἅτινα ὁ Μάξ Βέμπερ ὀνομάζει ἰδεώδεις τύπους. Τοιοῦτοι ἰδεώδεις τύποι εἶναι ὁ τύπος τοῦ οἰκονομικοῦ ἀνθρώπου, οἱ τύποι τῆς κυριαρχίας, οἱ τύποι τῶν ἐκκλησιαστικῶν ὁμολογιῶν καὶ οἰρέσεων κλπ. Ἐὰν τώρα θελήσωμεν νὰ ἀναζητήσωμεν τὸς ἀφετηρίας ἀπὸ τὸς ὁποίας ἐκκινεῖ ὁ ἰδρυτὴς τῆς νοολογικῆς ἢ κατανουούσης κοινωνιολογίας, διὰ νὰ διατυπώσῃ τὴν διδασκαλίαν του, θὰ διαπιστώσωμεν ὅτι αὕτη ἔχει ὡς προϋπόθεσίν της τὰς ἐργασίας δύο φιλοσόφων. Ὁ εἷς ἐξ αὐτῶν εἶναι ὁ ἰδρυτὴς τῆς κατανουούσης ψυχολογίας Γουλιέλμος Ντιλτάϊ, καὶ ὁ ἕτερος ὁ θεμελιωτὴς τῆς φαινομενολογικῆς φιλοσοφίας Ἐδμόνδος Χούσσερλ. Ἀπὸ τὸν πρῶτον λαμβάνει ὁ Μάξ Βέμπερ τὴν μέθοδον τῆς κατανοήσεως. Στηριζόμενος εἰς τὴν θεωρίαν τῆς εἰδητικῆς ἐποπτείας τοῦ δευτέρου, διαμορφώνει τὴν περὶ ἰδεωδῶν τύπων θεωρίαν του. Σπουδαῖον ἐπίτευγμα τοῦ Μάξ Βέμπερ εἶναι ὅτι διὰ τῶν ἐργασιῶν του ἡ κοινωνιολογία καθώρισεν αὐτοτελῶς τὸ πεδῖον τῆς ἐρεύνης της. Ὡς θέμα της καθορίζεται τὸ ἐμπειρικῶς δεδομένον καὶ ὑποκειμενικῶς νοούμενον νόημα τῆς πρακτικῆς συμπεριφορᾶς τοῦ ἀνθρώπου, εἰς ὅσην ἔκτασιν αὕτη συσχετίζεται μετὰ τὴν συμπεριφορὰν τῶν ἄλλων συνανθρώπων του.

Ἄς σταματήσωμεν τώρα ἐπ' ὀλίγον καὶ ἄς κάμωμεν ἓνα ἀπολογισμὸν τῆς ἐρεύνης μας. Ἡ πρόθεσίς μας ἦτο νὰ καταδείξωμεν ὅτι ὑπάρχει μία συσχέτισις μετὰ τῆς φιλοσοφίας καὶ τῆς κοινωνιολογίας. Ἀπὸ τὰς γενομένας διερευνήσεις διεπιστώθη ὅτι ἡ διαμόρφωσις τῶν κοινωνιολογικῶν συστημάτων εὐρίσκεται εἰς ἐξάρτησιν ἀπὸ τὴν φιλοσοφικὴν κοσμοθεωρίαν, ἥτις ἀποτελεῖ τὸ σημεῖον τῆς θεμελιώδους ἀπόψεως, ἀφ' ἧς βλέπει τὴν πραγματικότητα ὁ κοινωνιολόγος. Ἄν θεωρήσωμεν τὸν κοινωνικὸν βίον ὡς φύσιν, κατὰ τὸ πρότυπον τῆς ὀργανικῆς ἢ ἀνοργάνου φύσεως, τότε προκύπτει ἡ φυσικὴ, μαθηματικὴ καὶ βιολογικὴ κατεύθυνσις τῆς κοινωνιολογίας. Ἐὰν τοποθετήσωμεν τὸν κοινωνικὸν βίον εἰς τὴν περιοχὴν τῆς ψυχικῆς ὑπάρξεως, τότε προκύπτει ἡ ψυχολογικὴ κατεύθυνσις τῆς κοινωνιολογίας. Ἐὰν ὁμοῦς θεωρήσωμεν τὸν κοινωνικὸν βίον ἐντεταγμένον εἰς τὸ πνευματικὸν στρώμα τῆς ὑπάρξεως, διαμορφώνεται ἡ νοολογικὴ τῆς κοινωνιολογίας κατεύθυνσις. Εἶναι φανερόν ὅτι ἡ φιλοσοφικὴ τοποθέτησις τοῦ ἐρευνητοῦ τῶν κοινωνικῶν φαινομένων ἀσκεῖ ἀποφασιστικὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ τρόπου, κατὰ τὸν ὁποῖον θὰ διαμορφώσῃ οὗτος τὸ κοινωνιολογικὸν του σύστημα.

Ἐὰν παρακολουθήσωμεν τὴν ἐξέλιξιν τῆς κοινωνιολογίας ἀπὸ τῆς ἐποχῆς, κατὰ τὴν ὁποίαν ἠθέλησε ἀποσχισθῆναι ἀπὸ τὴν φιλοσοφίαν τῆς ἱστορίας, τὴν πολιτειολογίαν καὶ τὴν φιλοσοφίαν τοῦ δικαίου νὰ ἐμφανισθῇ ὡς ἀνεξάρτητος ἐπιστημονικὴ μάθησις, θὰ διαπιστώσωμεν τὴν συνά-

φειαν τῆς ἀναπτύξεως τῆς πρὸς τὰ κατὰ καιροὺς ἰσχύσαντα φιλοσοφικά συστήματά. Εἰς τὰς χεῖρας τοῦ πατρὸς τῆς ἡ κοινωνιολογία ἐνεφανίσθη ὡς ἐπέκτασις τῆς φιλοσοφίας τῆς φύσεως Ὁ Αὐγουστος Κόντ εἰς τὸ σύγγραμμά του «Μαθήματα θετικῆς φιλοσοφίας» τὸ ἐκδοθὲν μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1830 ἕως 1842, ἔγραφεν ἐπὶ λέξει: «Ἡ κοινωνιολογία εἶναι τὸ συμπληρωματικὸν μέρος τῆς φιλοσοφίας τῆς φύσεως καὶ ἀναφέρεται εἰς τὴν θετικὴν σπουδὴν τοῦ συνόλου τῶν θεμελιωδῶν νόμων, οἵτινες προσιδιάζουσι εἰς τὰ κοινωνικὰ φαινόμενα». Κατὰ τὸ δεῦτερον ἡμισυ τοῦ 19ου αἰῶνος διατελεῖ ἡ κοινωνιολογία ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς βιολογίας καὶ ἔπειτα ἀπὸ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ψυχολογικῶν ἐρευνῶν ἐμφανίζεται ὡς ψυχολογικὴ κοινωνιολογία. Ἡ νοολογικὴ κοινωνιολογία διεμορφώθη κατὰ τὴν δευτέραν δεκαετίαν τοῦ αἰῶνός μας, κατόπιν τῆς πραγματωθείσης ἀναπτύξεως τῶν πνευματικῶν ἐπιστημῶν καὶ τῆς πνευματοκρατικῆς φιλοσοφίας.

Ἡ προσέγγισις τῆς κοινωνιολογίας πρὸς τὰ μεγάλα φιλοσοφικά ρεύματα φυσικὸν ἦτο νὰ γεννᾷ εἰς τοὺς ἐρευνητὰς ἀνησυχίας ὡς πρὸς τὴν αὐτοτέλειάν τῆς. Ἀντελαμβάνοντο οἱ κοινωνιολόγοι ὅτι κατὰ καιροὺς ἐκινδύνευεν ἡ νεαρά των ἐπιστῆμη νὰ ἀναχθῆ εἰς ἄλλας μαθήσεις καὶ νὰ ἀπορροφηθῆ ἀπὸ αὐτάς. Εἰς τὴν συναίσθησιν αὐτοῦ τοῦ κινδύνου ὀφείλεται ἡ ἐκ μέρους ἐρευνητῶν τινῶν προσπάθεια πρὸς αὐτονόμησιν τῆς. Μεταξὺ τῶν πρώτων, οἵτινες ἠγωνίσθησαν πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν καταλέγεται καὶ ὁ γερμανὸς φιλόσοφος Ζίμμελ (Simmel) Οὗτος ἀφωρμήθη ἐκ τῆς σκέψεως ὅτι διὰ νὰ καταστῆ ἡ κοινωνιολογία αὐτοτελής ἐπιστῆμη, πρέπει νὰ ἔχη ἕν ἀντικείμενον ἐρεύνης, τὸ ὁποῖον νὰ μὴ συγγέεται μὲ τὸ ἀντικείμενον, τὸ ὁποῖον ἐρευνοῦν αἱ ἄλλαι ἐπιστῆμαι. Συνήθως λέγουσι οἱ κοινωνιολόγοι ὅτι τὸ ἀντικείμενον τῆς ἐπιστήμης των εἶναι ὁ κοινωνικὸς βίος. Ὁ Ζίμμελ παρατηρεῖ ὅτι ὁ κοινωνικὸς βίος ἀποτελεῖ κοινὸν ἀντικείμενον ἐρεύνης δι' ὅλας τὰς ἱστορικὰς καὶ πολιτιστικὰς ἐπιστῆμας. Ἐν λοιπὸν θέλη ἡ κοινωνιολογία νὰ ἀποκτήσῃ ἰδικὸν τῆς ἀντικείμενον, τοῦτο δὲν δύναται νὰ εἶναι τὸ περιεχόμενον τοῦ κοινωνικοῦ βίου, ἀλλὰ μόνον ἡ καθαρὰ μορφή του. Συνεπῶς ἀντικείμενόν τῆς εἶναι ἡ ἐξέτασις τῶν μορφῶν, ὑπὸ τὰς ὁποίας ἐμφανίζονται αἱ μεταξὺ τῶν ἀτόμων τῶν ἀποτελούντων μίαν κοινωνικὴν ὁμάδα σχέσεις. Τοιαῦται μορφαὶ σχέσεων εἶναι ἡ ἱεραρχικὴ διάταξις μεταξὺ ἀρχόντων καὶ ἀρχομένων, ὁ διαφορισμὸς εἰς τάξεις, ἡ ἀμιλλα καὶ ἡ σύγκρουσις, ὁ καταμερισμὸς τῆς ἐργασίας. Ὅλα τὰ φαινόμενα αὐτὰ ἀποτελοῦν μορφὰς συσχετίσεων τῶν κοινωνικῶν ἀτόμων, αἵτινες ἐμφανίζονται εἴτε εἰς τὴν θρησκευτικὴν εἴτε εἰς τὴν πολιτικὴν εἴτε εἰς τὴν οἰκονομικὴν εἴτε εἰς τὴν πολιτιστικὴν ζωὴν. Τὸ ἔργον τῆς κοινωνιολογίας εἶναι ἡ συστηματικὴ σπουδὴ τῶν κοινωνικῶν αὐτῶν μορφῶν ἀνεξαρτήτως τῶν συγκεκριμένων πολιτιστικῶν περιεχομένων εἰς τὰ ὁποῖα ἐμφανίζονται. Ὅπως ἡ ἐπιστῆμη τῆς γεωμετρίας ἀσχολεῖται μόνον μὲ τὰ γεωμετρικὰ σχήματα, χωρὶς νὰ λαμβάνῃ ὑπ' ὄψιν τῆς τὸ ὑλικὸν περιεχόμενον τῶν σωμάτων, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον καὶ ἡ κοινωνιολογία ἀσχολεῖται μὲ τὰς καθαρὰς μορφὰς, ὑπὸ τὰς ὁποίας ἐμφανίζεται ὁ κοινωνικὸς βίος. Τὰς ἰδίας ἀντιλήψεις ὑπεστήριξεν καὶ ὁ γερμανὸς κοινωνιολόγος Λεοπόλδος φὸν Βέ-

ζε (Leopold von Viese) διαμορφώσας την περί κοινωνικών σχέσεων θεωρίαν του. Κατ' αυτόν άντικείμενον τής κοινωνιολογίας δέν είναι ή κοινωνία, αλλά τò κοινωνικόν φαινόμενον, όπερ είναι μία διαδικασία ύφισταμένη μεταξύ τών άτομικών ανθρώπων, έν δίκτυον περιπλόκων σχέσεων μεταξύ τών ανθρώπων, διά τών όποίων καθορίζεται ή κοινωνική απόστασις ή πλησίαισις αύτών. Άποτέλεσμα τών σχέσεων ούτών είναι ή δημιουργία κοινωνικών σχηματισμών, όπως είναι σί μάζαι, οί ομάδες, τά άφηρημένα συνολικά πρόσωπα, όπως αί τάξεις και τò κράτος. Παρομοίας προσπαθείας διά την ίδρυσιν μιάς άνεξαρτήτου και καθαρής κοινωνιολογίας συναντώμεν και εις τόν γερμανόν κοινωνιολόγον Φερδινάνδον Τέννις (F. Tönnies), εις τόν όποιον όφείλεται ή τόσοσν γνωστή μεταξύ κοινότητος και κοινωνίας διάκρισις. Κοινότης κατά τόν Τέννις είναι κοινωνικός σχηματισμός, τοϋ όποιου τά μέλη συνδέονται με την αύτήν σκέψιν και βούλησιν άπεριορίστως και άνευ ιδιοτελοϋς έπικαταλογισμού. Όταν εις κοινωνικός σχηματισμός οίκοδομεΐται τεχνητώς έπί τή βάσει ένός τεθειμένου και έσκεμμένου σκοποϋ, πρόκειται περί κοινωνίας.

Άλλά και ή προσπάθεια τής άυτονομήσεως τής κοινωνιολογίας διά τών θεωριών τοϋ Ζίμμελ και Βίτσε δέν έτυχε γενικής έπιδοκιμασίας. Η κυριώτερα άντίρρησης, ήτις άντετάχθη έναντίον της συνίσταται εις τò έπιχείρημα ότι παραγνωρίζει τόν ιστορικόν χαρακτήρα τών κοινωνικών φαινομένων. Τά κοινωνικά φαινόμενα δέν παρουσιάζουν μίαν μορφολογικήν όμοιομορφίαν διαρκώς έπαναλαμβανόμενην, όπως συμβαίνει με τά φυσικά φαινόμενα ή με τās γεωμετρικάς ιδιότητες τών υλικών σωμάτων. Τά κοινωνικά φαινόμενα είναι έντεταγμένα εις την ροήν τοϋ ιστορικοϋ χρόνου. Δέν είναι γεγονότα «έπαναλαμβανόμενα», αλλά γεγονότα «άλληλοδιαδοχής». Είναι φανερόν ότι αί κριτικά αύται άντιρρήσεις άποτελοϋν άπηχήσεις τής διακρίσεως μεταξύ τών λεγομένων νομογραφικών και ιδιογραφικών έπιστημών, τής όποιας εισηγητής έγένητο ό γερμανός φιλόσοφος Ρικερτ.

Η άσκηθεΐσα πολεμική κατά τής τυποκρατικής κοινωνιολογίας τοϋ Ζίμμελ και Βίτσε έγένητο άφορμή νά άναφανή μία νέα ρωμαλέα κοινωνιολογική κατεύθυνσις ή λεγομένη ιστορική κοινωνιολογία. Οί κυριώτεροι άντιπρόσωποι της είναι σήμερον οί γερμανοί Άλφρέδος Βέμπερ και Χάνς Φρέγιερ. Κατ' αυτούς ή κοινωνιολογία είναι δυνατόν νά ύπάρξη μόνον ως «συγκεκριμένη κοινωνιολογία», ως έπιστήμη έρευνώσα την πραγματικότητα. Τò κύριον άντικείμενον τής κοινωνιολογίας είναι ή έρευνα τοϋ παρόντος και τοϋ μέλλοντος, τò όποιον λαμβάνει ύπόστασιν διαδοχικώς έντός τών κόλπων τοϋ παρόντος. Ο χαρακτήρισμός τής κοινωνιολογίας ως έπιστήμης έρευνώσης τò άμεσον παρόν άνοίγει νέους όρίζοντας έρεύνης και φέρει εις άμεσον έπαφήν την κοινωνιολογίαν με την κοινωνιογραφίαν και την κοινωνιομετρίαν. Αί δύο αύται ειδικώτεροι μαθήσεις τείνουν σήμερον νά έξαπλωθοϋν εις όλας τās πολιτισμένας χώρας. Η έρευνά των δέν έχει νά έξυπηρετήση μόνον θεωρητικούς σκοπούς. Μάς δίδει τά μέσα διά νά μελετήσωμεν τò παρόν, νά συνειδητοποιήσωμεν τās συνθήκας τής ύπάρξεώς μας μέσα εις αύτό και νά λάβωμεν τά ένδεικνυόμενα μέτρα διά μίαν κα-

λυτέρευσιν τῆς κοινωνικῆς ζωῆς. Δυστυχῶς εἰς τὴν χώραν μας εἴμεθα πολὺ καθυστερημένοι εἰς τὰ θέματα αὐτά. Ἡ ἀρξαμένη ὅμως κίνησις πρὸς ὀργάνωσιν τῶν κοινωνικῶν σπουδῶν ὑπόσχεται μίαν ταχεῖαν καὶ εὐεργετικὴν διὰ τὸν λαόν μας προώθησιν τῶν ἐρευθῶν τοῦ εἴδους τούτου. Τῆς δημιουργηθείσης σχετικῆς κινήσεως, μία ἐκδήλωσις εἶναι καὶ ἡ σειρὰ τῶν διενεργουμένων διαλέξεων. Τὸ Ἑλληνικὸν Ὑπουργεῖον τῆς Παιδείας θὰ παράσχη πᾶσαν βοήθειαν διὰ τὴν ἀνάπτυσιν τῆς γενομένης ἀπαρχῆς.

Ἡ ἐξιστόρησις τῶν ἐπιδράσεων τῶν φιλοσοφικῶν ρευμάτων ἐπὶ τῆς κοινωνιολογίας, τὴν ὁποῖαν ἐδώκαμεν, πολὺ ἀπέχει ἀπὸ τοῦ νὰ εἶναι πλήρης. Κατὰ τὸν 20ον αἰῶνα ὄλα σχεδὸν τὰ φιλοσοφικὰ ρεύματα ἤσκησαν τὴν ἐπίδρασίν των ἐπὶ τῶν κοινωνιολογικῶν σπουδῶν. Οὕτω γίνεται λόγος εἰς τὰ πλαίσια τῆς συγχρόνου κοινωνιολογικῆς κινήσεως περὶ μίας φαινομενολογικῆς κοινωνιολογίας, ἣτις ἔχει νὰ παρουσιάσῃ ὡς σημαντικωτάτους ἐκπροσώπους τῆς τοὺς Μάξ Σέλερ, τὸν Φίρκαντ, τὸν Θεδ. Λίττ. Ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς διαρκῶς διατιδομένης ὑπαρξιακῆς φιλοσοφίας εὐρίσκεται σήμερον ἐν διαμορφώσει ἐπίσης μία ὑπαρξιακὴ κοινωνιολογία. Αἱ θεωρίαι τῆς ψυχολογικῆς καὶ ὄντολογικῆς ὀλοκρατίας, αἱ διδάσκουσαι ὅτι τὸ ὄλον ἔχει προτεραιότητα ἔναντι τῶν στοιχείων ἐξ ὧν ἀποτελεῖται, ἔχουν ἀπήχησιν ἐπὶ τῶν κοινωνιολογικῶν ἐρευθῶν διὰ τῶν διδασκαλιῶν τοῦ γάλλου Αἰμ. Ντουρκέμ καὶ τοῦ αὐστριακοῦ Ὅτμσρ Σπάν. Ἐπίσης καὶ ἡ μαρξιστικὴ κοινωνιολογία ὡς πρὸς τὴν θεμελίωσιν τῆς ἀποτελεῖ συνδυασμὸν τῶν ἀντιλήψεων τοῦ Χέγκελ, τοῦ Κόντ καὶ τοῦ Ντάρβιν. Διὰ τὴν κατάδειξιν τῶν ρηθειῶν ἐπιδράσεων τὰ πλαίσια μίας διαλέξεως τυγχάνουν ὄλως ἀνεπαρκῆ. Ἐγένετο ὅμως φανερὸν ὅτι ὑπάρχει συσχέτισις μεταξὺ φιλοσοφίας καὶ κοινωνιολογίας. Ἡ γενομένη ἐνημέρωσις ἔδειξεν ὅτι οἱ πλεῖστοι τῶν κοινωνιολόγων προέρχονται ἀπὸ τὰς τάξεις τῶν ἀσχολουμένων μὲ τὴν φιλοσοφίαν ἐρευνηθῶν. Ἡ μόρφωσις ἐπιστημῶν ἀσχολουμένων ἀποκλειστικῶς μὲ κοινωνιολογικὰ θέματα ἤρχισε νὰ σημειοῦται μόνον κατὰ τὰς ἡμέρας μας. Οἱ εὐνοϊκοὶ διὰ τὸν καταρτισμὸν εἰδικευμένων ἐρευνηθῶν κλάδοι εἶναι ἡ κοινωνιογραφία καὶ ἡ κοινωνιομετρία. Ὅθεν ὡς γενικὸν συμπέρασμα τῆς σχετικῆς μὲ τὸν καθορισμὸν τοῦ ἀντικειμένου τῆς κοινωνιολογίας ἐρευνης μας προκύπτει ὅτι τὸ πρόβλημα τοῦτο ἐξετάζεται ἀπὸ πολλῶν ἀπόψεων, χωρὶς νὰ ἐπιτευχθῆ ὁμοφωνία. Ἀναμφισβητῆτως ὅμως ἡ κοινωνιολογία τείνει νὰ διαμορφωθῆ ὡς ἐπιστήμη, ἣτις ἔχει τὴν ἀποστολὴν νὰ μελετήσῃ καὶ νὰ κατανοήσῃ τὴν ἀμέσως ἱσροῦσαν κοινωνικὴν πραγματικότητα ἐντὸς τῆς ὁποίας ζῶμεν καὶ κινούμεθα.

Ἡ διερεύνησις ἡ σχετικὴ μὲ τὸ θέμα τῆς κοινωνιολογίας, τὴν ὁποῖαν ἐκάμαμεν εἶχε τὴν εὐκαιρίαν γὰ θίξῃ καὶ πολλὰ ἐκ τῶν μεθοδολογικῶν τῆς προβλημάτων. Αἱ χρησιμοποιούμεναι ὑπὸ ἐκάστης κοινωνιολογικῆς κατευθύνσεως μέθοδοι εἶναι ἀνάλογοι μὲ τὴν γενικὴν φιλοσοφικὴν αὐτῶν τοποθέτησιν. Τὰ κοινωνιολογικὰ συστήματα τὰ ἐντάσσοντα τὸν κοινωνικὸν βίον εἰς τὴν περιοχὴν τῆς ὀργανικῆς ἢ ἀνοργάνου φύσεως χρησιμοποιοῦν τὰς μεθόδους, αἵτινες χρησιμοποιοῦνται διὰ τὴν μελέτην τῶν ἀντικειμένων καὶ

φαινομένων, ἅτινα ἀνήκουν εἰς τὴν ἀνόργανον ἢ ὀργανικὴν φύσιν. Ἐπόμενον λοιπὸν εἶναι νὰ χρησιμοποιοῦνται ἡ ἐπαγωγικὴ παρατήρησις καὶ ἡ διὰ ἀκριβολογικῶν νόμων διατύπωσις τῶν πορισμάτων τῆς παρατηρήσεως. Εἶναι ἄφ' ἑαυτοῦ νοητὸν, ὅτι πειραματισμὸς εἰς τὸ πεδίον τῆς κοινωνιολογικῆς ἐρεῦνης δὲν εἶναι νοητός. Εἰ ἀντικατάστασιν τῆς ἐλλείψεως αὐτῆς καταφεύγουν οἱ κοινωνιολόγοι εἰς τὰς ἐπαληθεύσεις. Ὡς πειραματικὸν ἐργαστήριον τῆς κοινωνιολογίας νοεῖται ἡ ἐμπειρία περὶ τοῦ κοινωνικοῦ βίου, τὴν ὁποῖαν μᾶς παρέχει ἡ παρακολούθησις τῆς κοινωνικῆς ἀναπτύξεως τῆς ἀνθρωπότητος. Καὶ ἡ ψυχολογικῶς προσανατολισμένη κοινωνιολογία χρησιμοποιοῦ καὶ αὕτη τὸν μεθοδολογικὸν ἐξοπλισμὸν τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν ἀσζητοῦσα τὴν διακρίβωσιν τῶν ψυχολογικῶν νομοτελειῶν, αἵτινες διέπουν τὰ κοινωνιολογικὰ φαινόμενα. Κατὰ συνέπειαν καὶ αἱ κοινωνιολογίαι, αἵτινες ἐντάσσουν τὸν κοινωνικὸν βίον εἰς τὴν φυσικὴν ἢ βιολογικὴν ἢ ψυχικὴν περιοχὴν χρησιμοποιοῦν τὴν λεγομένην αἰτιολογοῦσαν μέθοδον, ἥτις εἶναι ἡ συνήθης εἰς τὰς ἐπιστήμας, αἵτινες ἀναζητοῦν τὰς αἰτιοκρατικὰς νομοτελείας τῶν φαινομένων καὶ διὰ τοῦτο ὀνομάζονται νομολογικαὶ ἐπιστήμαι. Ἀντιθέτως οἱ κοινωνιολογίαι, αἵτινες ἐντάσσουν τὸν κοινωνικὸν βίον εἰς τὴν σφαῖραν τῆς πνευματικῆς ὑπάρξεως, χειρίζονται τὴν εἰς τὰς πνευματικὰς ἐπιστήμας προσιδιάζουσαν μέθοδον τῆς κατανοήσεως, ἥτις συνίσταται εἰς τὴν διακρίβωσιν τῶν νοηματικῶν συναφειῶν, αἵτινες διέπουν τὴν διαμόρφωσιν τοῦ πνευματικοῦ βίου. Ἡ ἱστορικὴ κοινωνιολογία χρησιμοποιοῦ τὴν ἀτομικοποιῦσαν ἱστορικὴν μέθοδον, διὰ τῆς ὁποίας θέλει νὰ συλλάβῃ ἄφ' ἑνὸς μὲν τὴν ἰδιοτυπίαν τῶν κοινωνιολογικῶν σχηματισμῶν τῶν ἐμφανιζομένων ἐντὸς τοῦ ἱστορικοῦ χρόνου καὶ ἄφ' ἑτέρου τὰ τυπικὰ στοιχεῖα τῆς ὁμοιομορφίας, τὴν ὁποῖαν παρουσιάζουν παραβαλλόμενοι πρὸς ἄλλους. Παρακολουθεῖ δηλαδὴ διὰ μέσου τῶν αἰώνων ἕνα κοινωνικὸν σχηματισμὸν, ὅπως εἶναι π.χ. ἡ οἰκογένεια, καὶ ἐπιδιώκει νὰ δείξῃ ὑπὸ ποίαν ἰδιομορφίαν ἐμφανίζεται κατὰ τὰς διαφόρους ἱστορικὰς ἐποχάς. Ἡ ἀποκλειστικώτερον πρὸς τὴν μελέτην τοῦ παρόντος προσανατολισμένη κοινωνιολογία χειρίζεται περισσότερον εἰδικευμένας μεθόδους διὰ τὴν μελέτην τῆς συγκεκριμένης κοινωνικῆς πραγματικότητος τοῦ παρόντος. Αἱ μέθοδοι αὗται διεμορφώθησαν ὑπὸ δύο νέων κοινωνιολογικῶν μαθήσεων, αἵτινες εἶναι, ὅπως εἴπομεν, ἡ κοινωνιογραφία καὶ ἡ κοινωνιομετρία. Διὰ τῆς χρησιμοποιήσεως ἀκριβῶν παρατηρήσεων καὶ καθωρισμένης μορφῆς ἐρευνῶν (Τέστ) καὶ διὰ στατιστικῶν διαπιστώσεων ἐπιδιώκεται ἡ διακρίβωσις τῆς κοινωνικῆς ζωῆς τῶν ἀτόμων καὶ τῶν ομάδων εἰς τὰς διαφόρους χωρογραφικὰς περιοχὰς τῆς γῆς. Οὕτω δημιουργεῖται ἡ λεγομένη μικροκοινωνιολογικὴ καὶ μακροκοινωνιολογικὴ ἔρευνα. Ἡ τοιαύτη ἀνερεύνησις τῆς κοινωνικῆς ζωῆς τοῦ παρόντος εἶναι διαδεδομένη παντοῦ καὶ ἀσκεῖται μετὰ πολλοῦ ζήλου εἰς τὴν Ἀμερικὴν ὡς social survey μὲ τὸν προορισμὸν νὰ ἀποκαλύψῃ τὰς συνθήκας ζωῆς ἰδίᾳ τῶν στρώματων τῶν πενομένων λαϊκῶν τάξεων. Μία ἐκ τῶν κυριωτέρων ἐπιδιώξεων τῶν κοινωνικῶν σπουδῶν εἰς τὴν χώραν μᾶς πρέπει νὰ εἶναι καὶ ἡ ὀργάνωσις εἰδικοῦ προσωπικοῦ διὰ τὴν διεξαγωγὴν παρομοίων ἐρευνῶν.

## Κυρίες καὶ Κύριοι,

Διὰ τῆς πνευματικῆς δραστηριότητος ἐξόχων ἐπιστημόνων ἐπετεύχθη σήμερον νὰ ἴσταται ἡ κοινωνιολογία ὡς αὐτοτελὴς ἐπιστήμη ἔναντι τῶν ἄλλων κλάδων τῆς ἐπιστημονικῆς γνώσεως καὶ τῆς φιλοσοφίας. Τὰ ἀποτελέσματα τῶν διὰ τὴν οἰκοδόμησίν τῆς ἐρευνῶν ὑπῆρξαν ἐπὶ τοσοῦτον πλούσια, ὥστε ἔσχον ὡς ἀποτέλεσμα ἡ νεαρὰ αὕτη ἐπιστήμη νὰ διασχισθῆ εἰς σημαντικοῦ ἀριθμοῦ ἐπὶ μέρους κλάδους. Οὕτω σήμερον ἔχομεν ἐκτὸς τῆς γενικῆς κοινωνιολογίας τὰς ἐπὶ μέρους κοινωνιολογίας, αἵτινες ἐξετάζουν τὰς διαφόρους πολιτιστικὰς σφαίρας ἀπὸ κοινωνικῆς ἀπόψεως. Οὕτω σήμερον ἀναγνωρίζονται ὡς εἰδικευμένοι κοινωνιολογικοὶ κλάδοι ἡ κοινωνιολογία τῆς οἰκονομίας, ἡ κοινωνιολογία τοῦ δικαίου, ἡ κοινωνιολογία τῆς γλώσσης, τῆς θρησκείας, τῆς παιδείας, τῆς τέχνης, τῶν πολιτικῶν θεσμῶν, κ.ο.κ. Ὡς ἀνεξάρτητοι κοινωνιολογικαὶ μαθήσεις διεμορφώθησαν, ὅπως εἴπομεν προηγουμένως, ἡ κοινωνιομετρία καὶ ἡ κοινωνιογραφία. Ἡ κατὰ φυγόκεντρον ἔννοιαν ἀνάπτυξις τῶν κοινωνικῶν σπουδῶν φυσικὸν ἦτο νὰ ἔξη ὡς ἀντίρροπον κεντραδόλον προσπάθειαν τὴν σπουδὴν τοῦ συνολικοῦ πλέγματος τῶν πολιτιστικῶν ἐκδηλώσεων ἐπὶ τῇ βάσει μιᾶς συνολικῆς θεωρήσεως τοῦ κοινωνικοῦ βίου. Αἱ σπουδαὶ τοῦ εἴδους τούτου ἀπαρτίζουν τὴν λεγομένην κοινωνιολογίαν τοῦ πολιτισμοῦ. Οἱ τολμηρότεροι ἐκ τῶν ἐργατῶν τῆς κοινωνιολογίας ἐπροχώρησαν κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετίας τοῦ αἰῶνός μας καὶ εἰς τὴν διαμόρφωσιν ἑνὸς κοινωνιολογικοῦ κλάδου, ὅστις ἔθα ἔξη τὸν προορισμὸν νὰ καταδείξη τὴν ἐπίδρασιν, ἣν ὑφίσταται ἡ φιλοσοφία ἐκ μέρους τοῦ κοινωνικοῦ βίου. Πρόκειται περὶ τῆς λεγομένης «κοινωνιολογίας τῆς γνώσεως» τῆς καλλιεργηθείσης ἀπὸ τὸν Μάξ Σέλερ καὶ Κάρλ Μάνχαϊμ. Αὕτη ὄχι μόνον θέλει νὰ ἀποδώσῃ εἰς τὴν μὴτέρα τῆς τὴν φιλοσοφίαν τὰ τροφεῖα, ἀλλὰ διαπνέεται καὶ ἀπὸ τὴν πρόθεσιν νὰ τὴν ὑποκαταστήσῃ. Βεβαίως δὲν εἶναι δυνατόν ἡ κοινωνιολογία νὰ ἀντικαταστήσῃ τὴν φιλοσοφίαν. Δύναται ὅμως νὰ τὴν βοηθήσῃ εἰς τὴν προσπάθειαν μιᾶς αὐτογνωσίας. Αἱ τελευταῖαι ἐξελίξεις τῶν κοινωνικῶν σπουδῶν ἀποδεικνύουν ὅτι ἀποτελεῖ ἡ κοινωνιολογία ἕν πολύτιμον βοήθημα διὰ νὰ πράγματοποιήσῃ ὁ ἄνθρωπος καὶ ὡς ἀτομικὴ καὶ ὡς κοινωνικὴ ὑπαρξις τὸ ἰδεώδες τῆς αὐτογνωσίας, τὸ ὁποῖον διεκήρυξε διὰ πρώτην φορὰν ἐπάνω εἰς τὴν Ἀττικὴν γῆν ὁ Ἀθηναῖος φιλόσοφος Σωκράτης.